Upravljanje privrednim i društvenim razvojem

ALEKSANDRA B. VIDOVI, Panevropski univerzitet "Apeiron",
Fakultet poslovne ekonomije, Banja Luka,
Bosna i Hercegovina

Stručni rad
UDC: 338.1(497.6)"1999/2015"
DOI: 10.5937/tehnika1604621V

Prioritet svakog društva je dugoročno održiv i stabilan rast. Pitanje koje se nameće je koji je to najbolji način za dostizanje ovoga cilja. Potrebno je utvrditi instrumente ekonomske politike koji su ključni za stvaranje stabilnog makroekonomskog i održivog razvoja. Zadnjih tridesetak godina konkurentnost predstavlja jednu od najviše analiziranih ekonomskih varijabli. Strategija razvoja otvorene privrede polazi od veće povezanosti sa drugim privredama što u osnovi i predstavlja osnovnu varijablu za dalji razvoj eksportnog dijela privrede. Obzirom da BDP mjeri ukupne dohotke i ukupne izdatke u jednoj zemlji, samim tim predstavlja najbolji način za utvrđivanje stanja u jednoj državi. U radu je izvršena analiza stanja BDP, realnih zarada u Republici Srpskoj i BiH u periodu 1999-2015, te je data analiza stanja u zemljama euro zone.

Ključne riječi: razvoj, upravljanje, privreda

1. UVOD

Prema svom osnovnom definisanju privredni razvoj predstavlja povećanje nacionalnog proizvoda tokom određenog vremena. Vremenski okvir koji se najčešće uzima u obzir je godina dana. U tom periodu se jedna zemlja postepeno oslobađa ekonomske nerazvijenosti i siromaštva, dostižući i sve više razvojne nivo. Ovaj razvoj se odnosi na privredni rast i promjene u sastavu privrede.

Privredni i društveni razvoj se može posmatrati duži vremenski period. Krenuvši od davne 1960. pa sve do 1970-tih godina ovoga vijeka bio je period u kome se primarna strategija lokalnog ekonomskog razvoja zasnivala na industrijskom razvoju. Međutim odmah nakon završetka dominacije državnog intervecionizma u zapadnim privredama dolazi do ozbiljnih poremećaja u funkcionisanju države, dolazi do pojave inflacije, opada stopa privrednog rasta te je sve veća nezaposlenost. [1]

Živimo u izuzetnoj eri ekonomskog istraživanja i razvoja našeg kolektivnog empirijskog znanja. I dalje postoji eksplozija empirijskog istraživanja ekonomije. Razvojem računara i računarske tehnologije omogućavaju da se preuzmu bitni ekonomski podaci veoma brzo, raspo-

že se sa više podataka nego što je bilo dostupno prošlim generacijama.

Privredni razvoj u ekonomskoj teoriji se odnosi na ukupno povećanje proizvodnje i usluga što zavisi od resursa sa kojima se raspolaže uzimajući u obzir da se radi o oskudnim resursima, pored toga zavisi još od tehnološkog napretka.

Sintagma „održivi razvoj” je samo jedna strana problema, a druga je da se obezbijedi optimalna struktura privrednog razvoja imajući u vidu stanje komparativnih prednosti zemlje, standarde međunarodnog menadžmenta i razvijenost oblika međunarodne poslovne saradnje i izvora finansiranja. [2]

Privredni razvoj predstavlja porast proizvodnje i nacionalnog dohotka uz istovremene strukturne promjene i promjene u funkcionisanju date privrede i promjene na opštoj uzlaznoj liniji. To je jedinstvo kretanja i razvoja, tj. najopštiji oblik kretanja i razvoja privrede.

Privredni razvoj je proces koji podliježe ljudskoj kontroli i aktivnom upravljanju njime. Sa razvojem ljudskog društva se sve više širi i jača postaju i najvažnijom i najsloženijom ljudskom aktivnošću. Na privredni razvoj utiče veoma mnogo faktora kako materijalnih i nematerijalnih tako i ekonomskih i neekonomskih. Uzevši prethodno uzete faktore svaki privredni sistem treba da odredi prioritete. Prioritet se određuje prema jačini njihovog djelovanja na stopu privrednog rasta.

Pored radne snage, kao osnovnog faktora privrednog rasta, razlikuje se i obim akumulacije odnosno

Adresa autora: Aleksandra Vidovi, Panevropski univerzitet "Apeiron", Fakultet poslovne ekonomije, Banja Luka, Pere Krece 13, Bosna i Hercegovina

Rad primljen: 27.01.2016.

Rad prihvaćen: 10.05.2016.

akumulaciona sposobnost privrede, struktura novih ulaganja, tempo primjene tehnike i progres, veličina ponude radne snage i njen kvalifikacioni nivo, metodi upravljanja razvojem, karakteristike politike i sistema, odnos ekonomije i politike.

Najzad postoje i razne teorije privrednog rasta. One se razlikuju me u sobom prema tome na kakav se osnovni tip društvenog poretka odnose, zatim da li se radi o razvijenim ili nerazvijenim zemljama, da li se insistira na snažnom rastu proizvodnih faktora, ili na paralelnom rastu drugih faktora koji utiču na privredni razvoj. [3]

Od modela privrednog i društvenog rasta u makro-ekonomskoj literaturi u ovome radu naveš u samo neke od njih.

Prvi od modela je Marksov model društvene reprodukcije. Model se odnosi na posmatranje proizvodnje u stalnoj povezanosti i neprekidnom toku obnavljanja. Predstavlja uvjete i uslov opstanka i razvoja svakog društva, nezavisno od njegovog oblika privrednog razvoja.

Drugi – kvantitativni modeli: input output matrica, stopa akumulacije i kapitalni koeficijenti.

U ekonomiji, input/ulaz – output/izlaz model je kvantitativna ekonomska tehnika koja predstavlja međuzavisnost između različitih grana nacionalne ekonomije ili različitih regionalnih ekonomija. Input - output model koji se zasniva na reproduktivnoj povezanosti između pojedinih grupa u privredi.

Ovaj model prikazuje odnose između industrija unutar jedne ekonomije, pokazuju i kako output/izlaz iz jednog industrijskog sektora mogu postati input/ulazi u drugi industrijski sektor. U matrici unutar industrijske grane, unosi se kolona koja obično predstavlja ulaz u industrijski sektor, dok unosi u redove predstavljaju izlaze iz datog sektora. Ovaj format pokazuje koliko zavisi svaki sektor od drugog sektora. Svaka kolona od ulazno - izlazne matrice pokazuje novu vrijednost ulaza u svakom sektoru i svaki red predstavlja vrijednost izlaza svakog sektora.

Strategije privrednog razvoja - Pitanje koje se neizostavno nameće je kako pristupiti strategiji privrednog razvoja. U ekonomskoj literaturi najčešće se obrađuje faktorska analiza i miks strategije privrednog razvoja.

Faktorska analiza je analiza u kojoj se polazi od svih faktora u privredi koji se mogu podijeliti na spoljašnje i unutrašnje. Spoljašnje su: prirodno, društveno i međunarodno okruženje. Ove faktore karakteriše limitiranost, mobilnost i elastičnost supstitucije.

Limitiranost predstavlja ograničenje korištenja resursa obzirom da su resursi ograničeni.

Mobilnost zavisi od oblika svojine i sistema upravljanja i odlučivanja.

Elastičnost supstitucije se uglavnom tiče relacije kapital - živi rad.

Po pitanju miks strategija koja će se koristiti veliki uticaj ima izbor elemenata tzv: iste strategije.

U iste strategije spadaju:

- Strategija intenzivnog i ekstenzivnog razvoja;
- Akumulacijski i potrošački orijentisana strategija razvoja;
- Strategija razvoja otvorene i zatvorene privrede;
- Strategija polarizovanog i ravnomjernog razvoja; [4]

Konkurentnost se veže za ekonomiju. Oznaka ekonomije koja stalno bilježi visoku stopu rasta i određuje se rastom produktivnosti. Potrebno je prilagoditi ekonomiju strukturalnim promjenama, te industrijske aktivnosti preusmjeriti u sektore koji su u nastanku. Konkurentnost ojačavanje aktivnosti u oblasti istraživanja i inovacija, informacionih i komunikacionih tehnologija, preduzetništva, konkurencije, obrazovanja i obuke.

Prema Indeksu globalne konkurentnosti pretpostavka je da zemlje prolaze kroz tri faze razvoja.

U prvoj fazi (factor - driven stage) za rast produktivnosti važni su osnovni faktori konkurentnosti: dobro funkcionisanje javnih i privatnih institucija (I stub), dobro razvijena infrastruktura (II stub), stabilan makroekonomski okvir (III stub) i dobra zdrava i pismena radna snaga (IV stub). [5]

Prirodna bogatstva - Uloga prirodnog bogatstva kao razvojnog faktora je promjenljiva. To zavisi od nivoa privrednog razvoja. Uticaj prirodnih bogatstava u zemljama na nižim stepenima razvoja odražava se na obim proizvodnje, strukturu proizvodnje, specijalizaciju u proizvodnji i ekonomske odnose sa inostranstvom. Problemi koji se dovode u vezu sa prirodnim bogatstvima ogledaju se u tome što se ne ulaže dovoljno u pronalaženje novih ležišta, a koriste se nalazišta otkrivena u prošlosti.

Republika Srpska raspolaže povoljnim zemljišnjim pretpostavkama za razvoj poljoprivrede gdje je omjer poljoprivrednog zemljišta 52%, odnosno 70% obradivih površina. Prema stepenu navodnjavanja u Republici Srpskoj se navodnjava samo 1% obradivih površina. Prema šumskom bogatstvu u RS stanje je povoljno ali ipak zaostaje za svjetskim prosjekom. Republika Srpska ne raspolaže nalazištima nafte i plina. Svjetski savjet za energetiku upozorava na brzi rast potreba za energijom gdje će do 2020. godine porasti potrebe na 75%. Plin će do 2050. godine postati najvažniji izvor energije. On predstavlja najpovoljniji energetska izvor, jer najmanje zagađuje okolinu, a njegovo korištenje omogućiće i najveću ekonomičnost. Obzirom da energija postaje barijera rasta

pristupa se u svijetu korišćenju alternativnih izvora energije, među kojima se ističu energija sunčeva zračenja, geotermalna energija, energija vjetra i energija plime i osjeke.

2. METODE RADA

Metode korišćene prilikom izrade ovoga rada su: teorijska, deskriptivna i komparativna analiza. Metoda teorijske analize obuhvata teorijski dio istraživanja u radu, na osnovu dostupne literature posmatrane tematike. Komparativna analiza predstavlja upoređivanje istraživanih veličina u određenim vremenskim periodima, kao i komparacija sa drugim zemljama, dok deskriptivna analiza predstavlja sređivanje prikupljenih statističkih podataka i njihovo prikazivanje. Kombinacijom navedenih metoda dolazi se do podataka potrebnih za izradu ovoga rada i izvođenje zaključnih razmatranja.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

Kada se govori o upravljanju privrednim i društvenim razvojem, potrebno je obratiti pažnju na realan BDP kao i realne zarade. Na sljedećim slikama dat je pregled ova dva parametra, iz kojih se vidi kakvo je stanje u evrozoni, a kakvo stanje na našim prostorima.

U evrozoni prosječan godišnji rast BDP u periodu između 1999. i 2012. godine, bio je vrlo umjeren 1,3 odsto; do finansijske krize, čak je bilo 0,4 procentnih poena ispod prosječnog rasta u evrozoni (vidi sliku 1). [6] Stopa nezaposlenosti u Njemačkoj, koja je bila veoma visoka na početku milenijuma, kontinuirano opada, dok realne plate stagniraju u isto vrijeme, (vidi sliku 2). [7]

Slika 1 - Realni BDP zemalja evro zone

Slika 2 - Realne zarade

Na slici broj 3 prikazane su stope realnog rasta BDP-a od 2008 – 2014. godine gdje je evidentno da je stopa u 2006. godini imala uzlaznu putanju od 6,2%, nakon toga u 2009. bilježi se veliki pad stope od čak -2,8%, mali rast stope u 2010. i 2011. godina od 0,8%, da bi se u 2012. zabilježi ponovni pad od -1%. U 2013. godini zabilježen je rast od 1,9% dok u 2014 godini opet dolazi do pada na 0,4%. [8]

Slika 3 - Stope realnog rasta od 2008-2014.

Bruto doma i proizvod je u prvom, drugom i trećem kvartalu 2013. godine ostvario pozitivnu stopu rasta, koja je u I kvartalu iznosila 0,9%, u drugom 1,3% i u III kvartalu 1,7%. Republika Srpska treće tromesje je 2014. godine završava sa negativnom stopom rasta od 0,1%. Razlog ostvarenja ovakve negativne stope je pad aktivnosti privrede. U 2015. godini u Republici Srpskoj dolazi do postepenog rasta BDP-a od 0,30%, da bi krajem 2015. godine stopa rasta BDP-a iznosila 1,60%.

Na sljedećoj slici dat je prikaz realnih zarada u Republici Srpskoj u periodu od 2009 – 2014. godina. [9]

Slika 4 - Neto plate u RS i BiH od 2009 – 2015.

Na osnovu slike broj 4 može se zaključiti da je evidentan postepen rast realnih zarada od 2010 – 2012. godine u visini od 2,5%, dok je u 2013. godini u Republici Srpskoj zabilježen blagi pad, te se nivo prosječnih plata u 2014. godini gotovo izjednačio u BiH i RS.

Obzirom da na rast BDP-a utiče i rast odnosno pad industrijske proizvodnje na narednoj slici dat je prikaz stope rasta industrijske proizvodnje u periodu od 2009-2014. Iz slike broj 5 evidentno je da industrijska proizvodnja od 2009. stalno u padu gdje je 2012. godine zabilježen i negativan pad od 4,2%. Nakon toga 2013.

godine bilježi se mali pomak od 4,2 % te se stopa nalazi u uzlaznoj putanji, da bi opet u 2014. godini došlo do djelimi nog pada u sektoru proizvodnje i snabdijevanja elektri nom energijom i va enja kame-na i ruda, dok prera iva ka industrija bilježi i daljnji rast u odnosu na prethodnu godinu. [10]

Slika 5 - Industrijska proizvodnja 2009-2014.

ZAKLJUČAK

Krajnji cilj svakog ekonomskog sistema je maksimalno zadovoljavanje društvenih potreba sa datim resursima ili minimiziranje utrošaka resursa za određeni nivo potreba. Stabilnost odražava stalan uspon sistema. Ona zavisi od sistema društvenih ciljeva, strategije razvoja, sistema odlučivanja. Regionalna dimenzija razvoja mora da nađe mjesto u dugoročnim pristupima razvoju jer se u kratkim vremenskim rokovima ne mogu uočiti značajnije promjene. Na osnovu analiziranih

podataka ne mogu se dati precizne prognoze za budući vremenski period obzirom da su evidentne velike oscilacije iz godine u godinu.

LITERATURA

- [1] Borčić Slobodan, *Ekonomika i razvoj nacionalne privrede*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2004.
- [2] Grupa autora, *Ekonomski leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1977.
- [3] Todorović Jovan, Izazovi i kritični faktori u ostvarivanju ekonomske misije države u uslovima internacionalizacije privređivanja, *Nacionalna država i ekonomija*, međunarodni stručni skup, Bijeljina 2011.
- [4] Stojanović Radmila, *Optimalna strategija privrednog razvoja*, Savremena administracija, Beograd, 1973.
- [5] Konkurentnost 2011-2012, Federalni zavod za programiranje, Sarajevo 2012.
- [6] Izvor: European Commission
- [7] Izvor: European Commission
- [8] Izvor: European Commission
- [9] Dostupno na: <http://komorars.ba/makroekonomija/> (16.12.2015)
- [10] Izvor: Privredna komora, <http://www.komorars.ba>

SUMMARY

MANAGEMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT

The prioritized to each society should be long-term sustainable and stable growth. What is the best way to make this goal is to be determined through a series of economic policy instruments. The last thirty years, competitiveness is one of the most analyzed economic variables. Strategic development of open economy was on the greater connectivity with other economies as the basis and represents a basic variable in the further development of the export area economy. The paper analyzes the state of the GDP, real wages in the Republic of Serbian and BiH in the period 1999-2015, and the comparative analysis of the situation in the euro zone.

Key words: grown, management, economy